

Historie

Historebevidsthed

Historiesyn

Kildekritik

Hvad er historie egentlig for
noget? Hvordan kan man
betragte historien?

Hvorfor er det vigtigt
at være bevidst om,
hvordan man
betragter
historien?

UNDERSVIS.DK

Indhold

Hvad er historie?	4
Historie - hvad er det egentlig?	5
Fagets videnskabelige grundlag	6
Positivism	6
Hermeneutik	8
Historiebevidsthed	10
Historiebevidsthed	11
Fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning	11
Historiesyn	13
Hvad er et historiesyn?	14
Materialistisk historiesyn	14
Det idealistiske historiesyn	14
Det pluralistiske historiesyn	14
Kilder	16
Hvad er en kilde egentlig?	17
Levn og beretninger	17
Primære og sekundære kilder	17

Første og andenhandsvidne	18
Positivistens og hermeneutikerens valg af kilder	18
Kildekritik	18

Hvad er historie?

KAPITEL 1

Historie - hvad er det egentlig?

En videnskab er som oftest et helt præcist afgrænset område, hvor intet er til diskussion. Det gælder fx for naturvidenskab og måske mest af alt for matematikken. Sådan er det ikke med historie; Historie er godt nok en videnskab, men der er ikke helt enighed om, hvad historie egentlig er!

Nogle mener, at historie er et udtryk for, hvordan en historiker forestiller sig fortiden, fordi den ikke længere eksisterer. Man kan derfor sige, at historie ikke kan skilles fra historikeren, og at historien ikke nødvendigvis giver os fortiden som den var, men som den er for historikeren.

Som udgangspunkt er historie altså en subjektivpræget beskrivelse af fortiden. Dette synspunkt tager udgangspunkt i at man aldrig 100 % kan fastslå fortiden, da den ikke længere eksisterer, men man kan komme tæt på. Historie er derfor en diskussion der aldrig slutter!

Denne fremstilling af hvad historie er, er der imidlertid delte meninger om! Andre mener fx, at historie ikke blot er en historikers egen konstruktion, men en konkret rekonstruktion af, hvad der faktisk skete i fortiden. På denne måde bliver der kun én sand udlægning af historien. Andre indtager det lige modsatte standpunkt, hvor historie blot er menneskers forsøg på at læse en mening ind i en ellers fuldkommen meningsløs og tilfældig fortid. Imellem disse to standpunkter ligger den første beskrivelse af, hvad historie er, hvilket gør den til den gyldne middelvej.

Fagets videnskabelige grundlag

Historie er et videnskabeligt funderet fagområde og er som sådan underlagt de specielle forhold som gør sig gældende indenfor videnskaben. Kerneproblematikken i videnskaben er at søge sandheden om den verden, vi lever i. Denne sandhedssøgen gør, at videnskaben hele tiden bevæger sig fremad, hvor gamle sandheder og opfattelser af verden erstattes af nye. Dvs. at de videnskabelige sandheder nødvendigvis må være midlertidige.

Denne midlertidighed er det, som adskiller videnskaben fra religion, hvor sandhederne er konstante, men samtidig er dette også et problem fordi man dermed ikke kan være sikker på noget som videnskabsmand. Denne problematik kan håndteres på mange måder som falder indenfor følgende to modpoler:

- Dogmatikeren: Ignorerer de ting der strider imod hvad dogmatikeren anser for at være sandt.
- Relativisten: Antager at der ingen sandhed findes og at det ene kan være lige så godt som det andet.

I det følgende gennemgås to videnskabelige hovedretninger i historiefaget, som ligger et sted imellem disse to poler.

Positivism

Positivismen tager udgangspunkt i, at videnskaben skal bygges op omkring ”sikker viden”. Kilden til denne ”sikre viden” går igennem vores sanser dvs. vores iagttagelser og vores logik. Positivismen har derfor en kritisk grundstilling til alt og

godtager først noget som værende sandt, hvis det kan retfærdiggøres gennem logik og iagttagelser eller andre erfaringer.

Man kan derfor sige, at positivismen placerer sig nær den dogmatiske pol, da der er tale om ”sikker viden”. Imidlertid er positivisme ikke dogmatisk, fordi de sandheder som udledes fra iagttagelser og logik aldrig kan være 100 % sande. F.eks. er de fleste enige om vi alle skal dø, men selvom alle indtil nu har været dødelige så kan man ikke være sikker på, at et nulevende menneske pludselig viser sig at være udødeligt. Dvs. at det er omsonst, at tale om at noget er bevist i positivismen med mindre emnet er matematik som udelukkende er baseret på menneskeskabt logik.

Den problematik accepteres af de fleste positivister (dem der ikke er fuldstændig dogmatikere). Som positivist nøjes man derfor med at drage generelle slutninger ud fra de iagttagelser og erfaringer, man har gjort sig.

For at noget kan være sikker viden må det være befriet fra personlige fortolkninger dvs. subjektive vurderinger. Man kan sige, at forskningen skal være værdifri! Det store spørgsmål er i denne forbindelse, om dette er muligt? Er mennesket i stand til at være 100 % objektiv, når vi forstår og handler i verden udfra vores tidligere erfaringer og forforståelse. Hvis det ikke er muligt at frigøre sig fra dette selvperspektiv kan man spørge sig selv om den ”sikre viden”, som positivismen bryster sig af, i virkeligheden er ligeså usikker som alt andet. Det forsøg som forskeren konstruerer for at bekræfte sin hypotese er det i virkeligheden ubevidst konstrueret således at det netop viser det som forskeren vil se? Netop dette kritikpunkt mod positivismen indtager en anden videnskabelig retning kaldt hermeneutik som er funderet i den humanistiske videnskab.

Hermeneutik

Hermeneutikken (fortolkningslære) tager udgangspunkt i, at fortolke og forstå verden gennem individets forforståelse. Denne forståelse gælder specielt andre mennesker, som vi har en indsigt i gennem vores indlevelsesevner og empatiske evner. Dvs. at vejen til viden for hermeneutikeren ikke nødvendigvis kun går igennem logik og iagttagelser, som det gør for positivisten, men også gennem indlevelse og empati.

Ved at forskeren ser ind i sig selv, kan vedkommende derigennem få en forståelse af menneskers følelser og oplevelser. Dette udgangspunkt betyder at hermeneutiske forskere kan komme til forskellige konklusioner, selvom grundlaget er det samme, fordi de tager udgangspunkt i deres egen forforståelse og erfaringer.

Omvendt betyder det, at hermeneutikeren har flere erkendelsesmuligheder, hvilket indenfor historiefaget ses ved at udvalget af kilder er større! Hermeneutikken er derfor placeret meget tæt på den relativistiske pol i den videnskabelige verden, dog uden helt at være det. En af grundene til dette er bl.a. at følelsesregistret (sorg, glæde etc.) er ens fra menneske til menneske hvilket danner et fundament i forståelsen af andre menneskers følelser. En anden grund er den hermeneutiske spiral!

Hermeneutikerens arbejde med et emne slutter på sin vis aldrig. Grunden til dette er, at de erfaringer, som hermeneutikeren gør sig i indlevelsesevnen, skaber en ny og revideret forudforståelse for emnet. Denne reviderede forudforståelse kan herefter danne grundlag for en ny og mere nuanceret indlevelse som igen skaber nye erfaringer. Dvs. at hermeneutikeren vekselvirker imellem forudforståelse og erfaring, hvilket kaldes for den hermeneutiske cirkel eller mere korrekt spiral fordi man hele tiden bevæger sig fra en simpel til en mere kompleks forståelse.

F.eks. vil hver rejse til Indien uundgåeligt give nye erfaringer som giver et nyt syn på hvad Indien er! Man kan her sige at fordommene gennem den hermeneutiske spiral udvikles til en virkelig forståelse. Dette arbejde imod en mere kompleks forståelse af emnet er netop det som gør at hermeneutikken ikke havner i relativismens sump.

Historiebevidsthed

K A P I T E L 2

Historiebevidsthed

I mange år har man betragtet historie, som noget der hørte fortiden til - noget tørt og kedeligt som man måske kunne få glæde af hvis man ønskede at lære af historien og undgå fortidige fejltagelser som krige, katastrofer etc. Dette syn på historie er imidlertid på vej ud til fordel et mere dynamisk syn! Dette syn tager udgangspunkt i, at historien ikke er noget der blot hører fortiden til men, at historien lever i nutiden men også i vores forventninger til fremtiden. Historie er dermed ikke længere blot fortiden, men ligeså meget nutid og fremtid!

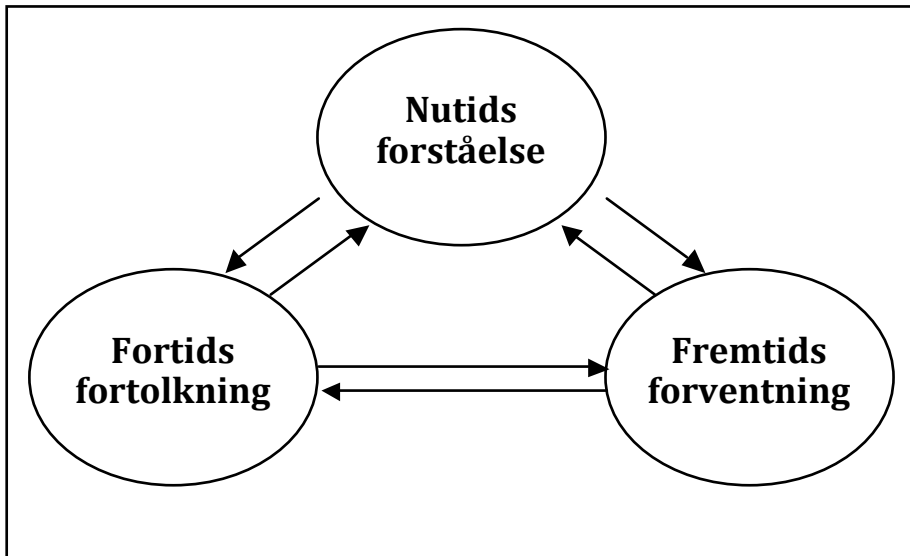
Grunden til dette ændrede syn på historie er den opfattelse, at vores fortid har været med til at forme den måde vi tænker og handler på, vores virkelighedsopfattelse og værdiopfattelse - ja alt i den måde vi lever vores liv på i samfundet. Man kan sige, at mennesket af natur er et "historisk væsen" som ikke kan være historieløs. F.eks. var demokrati ikke en selvfølge for blot 200 år siden men dette er netop et resultat af fortidige hændelser som i dag lever videre i vores hverdag. Man kan derfor sige at vejen til at forstå sig selv i nutiden og i fremtiden er at forstå den fortid som ligger bag.

Fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning

At fortiden påvirker nutiden og fremtiden er der i og for sig ikke noget revolutionerende nyt i. Det nye i dette er, at historie har ændret sin definition til at inkludere alle 3 dimensioner og ikke kun fortiden. Grunden til denne ændring skal findes i, at historie er en subjektiv konstruktion af fortiden. Da konstruktionen er subjektiv påvirkes denne uundgåeligt af vedkommendes nutidsopfattelse og fremtidsforventninger. Dvs. at disse to dimensioner direkte påvirker vedkommendes

fortidstolkning og dermed naturligt må indgå i den historieskabende proces. Dette indbyrdes påvirkningsforhold, hvor de 3 dimensioner gensidigt påvirker hinanden kaldes for personens historiebevidsthed (ikke at forveksle med historisk bevidsthed).

Pointen i betragtningerne omkring historiebevidsthed er, at fokus er flyttet fra at historie er noget, som udelukkende skabes af historikere, til at den enkelte selv er historieskabende. Der er derfor et vigtigt eksistentiaalistisk budskab i dette om, at vi som mennesker ikke blot er historieskabte men at vi også er historieskabende. At vi gennem indsigt i vores fortid, nutid og mulig fremtid er med til at skabes vores eget liv.

Udviklingen af historiebevidstheden er ikke blot vejen til, at forstå sig selv og andre i samfundet. Det er også vejen hvis man ønsker, at forstå andre kulturer hvis historiebevidsthed er markant anderledes end vores.

Historiesyn

KAPITEL 3

Hvad er et historiesyn?

Et historiesyn er det enkelte menneskes opfattelse af, hvilke kræfter der er afgørende for historiens forløb. Dvs. at historiesynet dækker over hvilken type forklaringer den enkelte giver på hvorfor fortiden er blevet som den er – altså historiens motor.

Materialistisk historiesyn

Det materialistiske historiesyn tager udgangspunkt i, at menneskets forskellige biologiske behov skaber en kamp for at opfylde disse behov og, at denne kamp skaber vores ideer og handlinger og er derfor drivkraften i historien. Man kan derfor se det materialistiske historiesyn som et eksempel på et historiesyn funderet i en årsagsforklaringsmodel idet drivkraften i historien ligger udenfor menneskets indflydelse. F.eks. ville anden verdenskrig være opstået uanset om Hitler havde været født eller ej, idet behovet blot ville have fået en anden til at træde i Hitlers sted. Personer og tilfældigheder har derfor ofte intet plads i dette historiesyn.

Det idealistiske historiesyn

Det idealistiske historiesyn tager udgangspunkt i, at det er menneskets ideer hos markante personligheder der driver historien frem. Man kan derfor se det idealistiske historiesyn som et eksempel på en motivforklaringsmodel. F.eks. udfra denne betragtning er anden verdenskrig først og fremmest en ideologisk kamp imellem markante personligheder.

Det pluralistiske historiesyn

Som i så mange andre tilfælde, hvor man forsøger at kategorisere og sætte i kasser - vil der opstå hybrider - sammenblandinger. I dette tilfælde er det fx muligt at have

et historiesyn, der låner lidt fra de to ovenfor beskrevne historiesyn - nemlig et pluralistisk historiesyn.

Rilder

K A P I T E L 3

Hvad er en kilde egentlig?

Historikerens vigtigste ressource og adgang til fortiden er kilder og den vigtigste evne i behandlingen af disse kilder er historikerens evne til at være kritisk altså at være kildekritisk. Mere om dette i de følgende afsnit.

En kilde kan være en tekst, billede, arkæologiske fund osv. som på en eller anden måde kan relateres til den fortid som historikeren forsøger at rekonstruere. Uden kilder dermed ingen historie og om omvendt uden historie ingen kilder! Derfor kan man sige, at en kilde bliver først til en kilde når den er en kilde til noget og kan benyttes til at konstruere fortiden.

Levn og beretninger

Traditionelt inddeles kilder i to typer:

- Levn: Kilder der udspringer direkte af fortiden - altså en rest af fortiden.
- Beretninger: Kilder som står i et indirekte forhold til fortiden og hvor historikeren dermed kan udnytte oplysninger som kilden selv meddeler.

Opdelingen imellem de to varianter er flydende idet en kilde delvist både kan være et levn og en beretning men behøver ikke at være det. F.eks. gælder det at kilder uden et kommunikativt budskab kun kan være levn! Den væsentlige forskel imellem dem er imidlertid, at et levn ikke kan lyve men til gengæld kan blive misforstået.

Primære og sekundære kilder

En kilde kan være i to former - primær eller sekundær:

- Primær: Kilden bygger ikke på nogen anden bevaret kilde.

- Sekundær: Kilden bygger på andre kilder som kan være på sekundære og primære.

Det at en kilde er primær er som oftest et kvalitetskriterium, men en sekundær kilde kan være lige så god, såfremt den sekundære kilde har forholdt sig grundigt til primærkilden.

Første og andenhåndsvidne

Hvis kilden er en beretning af en eller anden art skelner man imellem om det er betragtninger gjort af et førstehåndsvidne eller andenhåndsvidne. Førstehåndsvidnet har selv oplevet det som berettes om, hvorimod andenhåndsvidnet kun har oplevet det igennem en andens beretning. Af denne grund kaldes andenhåndsvidner ofte for ørevidner!

Positivistens og hermeneutikerens valg af kilder

De kilder som historikeren vælger at bruge afhænger ofte af om historikeren har et positivistisk eller hermeneutisk funderet videnskabssyn. Hermeneutikeren har f.eks. ikke noget imod, at benytte folkeviser, fortællinger, skønlitteratur og andre kilder med et tvivlsomt ophav og indhold. Positivisten vil derimod ofte gå uden om sådanne usikre kilder til historien da de som regel ikke kan udsættes for empiriske studier!

Kildekritik

Historikeren skal være kritisk overfor sine kilder men også overfor sin egen praksis. Denne form for kritisk indstilling imellem kilderne og arbejdsprocessen med dem betegnes kildekritik. Dvs. at kildekritik ikke kun angår kilderne men hele processen

og kan defineres som den kritiske refleksion over forholdet mellem kilderne og historikerens rekonstruktion af den fortidige virkelighed.

Da vi ikke er historikere fokuserer vi her på den del af kildekritikken, der har med kilderne at gøre. I det følgende gennemgås de vurderingskriterier man bør vurdere sine kilder op imod:

- Hvem er forfatteren?

øjenvidne (førstehandsvidne)

har fået det fortalt (andenhandsvidne)

hvis kilden beskriver samfundsforhold eller lignende, hvad er så hans egen sociale stilling i samfundet?

- rig eller fattig?

- embedsmand eller forretningsmand?

- Hvornår er kilden skrevet?

samtidig (samtidig kilde)

senere (ikke samtidig kilde)

- Hvor er kilden skrevet?

Hvor befinder forfatteren sig i forhold til begivenheden - rent geografisk?

- Hvorfor er kilden skrevet?

har forfatteren haft en særlig hensigt med det skrevne?

Når man har været igennem en vurdering af ovenstående områder, kan man sige noget om kildens vidneværdi. Vidneværdien kan som udgangspunkt befinde sig i et af følgende to yderpunkter - eller et sted imellem dem:

1. en førstehåndskilde, der ikke har nogen del i sagen, som fortæller om emnet i begivenhedens samtid, som var på stedet, er objektiv og ikke har nogen hensigt med at fortælle om begivenheden har stor vidneværdi!
2. en andenhåndskilde, der er part i sagen, som fortæller om begivenheden 50 år efter den fandt sted fra en helt anden del af verden, som har en tydelig hensigt med sin fortælling og er meget subjektiv har meget lille vidneværdi!

